

Gotska Sandön, juli 1995

Janita går ganska trögt med lilla genuan i den beskedliga vinden, som lyckligtvis i alla fall är västlig. På vår babordssida har vi den litet ovanliga A22:an ”Gökungen”, som skall följa oss på den planerade seglingen till Gotska Sandön. Det är söndag morgon den 23 juli, vi passerar snart bojen ”Västerviks angring”, och justerar kursen mot Visby, som är vår första destination. Där skall vi sedan invänta Janitas fjärde besättningsmedlem, som tyvärr inte kunde vara med från start. Dessbättre meddelade han i går kväll från Eksjö via VHF-radion att han gjort sig ledig från resterande arbetspass i veckan, så att han bör kunna embarkera Janita tisdag morgon, efter att ha anlänt Visby 05.45 med färjan från Oskarshamn...

Redan tidigt den gångna vintern bestämde wikingarna på Småländska Höglandet att denna sista hela vecka i juli skulle ägnas åt en segling till den mytomspunna ön mitt ute i Östersjön. En annan f.d. Eksjöbo - författaren, målaren och akademiledamoten Albert Engström - har ju en gång i tiden tillbringat några produktiva somrar på Gotska Sandön och bl.a. skrivit en bok med öns namn som titel, där han i ord och bild ger en fullkomligt lyrisk beskrivning av den märkliga ön. Engström var ju en stor älskare av Gotska Sandön. Sin första landstigning på ön beskriver han med följande ord: **”Jag kom i land och begick ön som ett sakrament. Jag har aldrig arbetat så mycket som där och började genast, gripen av skönheten, tystnaden, allvaret, glädjen...”**.

Och nu är vi alltså på väg - sådär sjuttio år senare. Ombord på Janita finns kocken Ulf Blotglade, fördäcksgasten Isak Klädblöte och jag själv, Svenne Tvåriksk. På sjön lägger vi förstås av våra ”civila” namn och antar de sedan länge etablerade vikinganamn.

I den lilla röda båten om babord, med något högre fribord än en oljefläck, finns vikingen Fredrik Brådgårve och hans gast Mikael, som inte tillhör ordinarie vikingagång men mönstrat på just för denna resa. De kör med enbart stören och har genuan inrullad för att inte i denna vind segla oss under horisonten. En gammal underriggad och blytung 70-

Den originella A22:an med extrem strykjärnsform, och sittbrunnen ersatt av två ”hål” att sätta fötterna i, förbereds för seglingen mot Visby vid långa pontonbryggan på Notholmen. Peter Klädblöte betraktar det hela från bryggan, som ligger i nivå med båtens reling!

talshalvtonnare som Janita kräver ju maxgenua, om det skall bli något ”drag”, men SMHI har lovat rejäl vind, som skall avta först framåt eftermiddagen, så vi är litet försiktiga. Måhända gör den öppna havshorisonten föröver oss alltför försiktiga. Till sist beslutar vi oss emellertid för att lita mer på våra egna sinnen än på SMHI:s prognosmakare och skiftar till genua I, varvid Janita skjuter fart så att Gökungen plötsligt ligger en halv distansminut efter, innan de fattar galoppen, rullar ut sin genua och jagar ifatt oss.

Gökungen har bunnit ifatt oss och passerar demonstrativt mycket nära Janita

Det blir nu behaglig segling med autopiloten inkopplad nästan hela tiden. Efter att från början ha haft platt läns med svårigheter att få genuan att fylla, får vi nu mer sydlig vind och en perfekt slör. Kocken får efter ett tag vissa besvär som har med sjögången att göra - trots ett års erfarenhet som konditor på gamla ärevärdiga Gripsholm för nästan tre decennier sedan, då han upplevde både rejäla stormar och karneval i Rio...

Trots den formidabelt goda sikten antecknar jag varje hel timme positionen från navigatören, för att ha en punkt att utgå från med ”död räkning”, om navigatören skulle falla ur. Förmodligen är det svårt att missa Gotland, men ändå. Sist jag seglade över, 1973, hade jag kustkortet och kortet över Gotland - men inget överseglingskort med resans båda ändpunkter på, vilket förstås medförde vissa problem med kursuttagningen. Och ändå kom jag fram till just Visby. Men det är en annan historia...

De två stora färjorna, som ligger förtöjda i Visby hamn markerar med sina klart lysande vita skrov mycket tydligt vårt mål på flera sjömils avstånd. Klockan 18.45 lägger vi till längst in i gästhamnen i Visby, med stäven mot stenkajen. Gökungen får också en plats, några båtar om styrbord. Trots allt skönt att stå på landbacken igen. Särskilt tycker nog Blotglade det, även om han repat sig under resans gång.

Nu tittar vi en smula på staden innanför murarna. Det är nästan på dagen 22 år sedan jag sist var här - då hitseglad med min lilla Sea Cat. Ruinerna och muren känner jag igen, men floran av pizzerior, gatukök och uteserveringar tycks formligen ha exploderat! Själva hamnen är ju för övrigt mycket utbyggd sedan jag sist var här. Hela den yttre hamnen har till-

kommit. På den tiden kunde fritidsbåtarna bara ligga i gamla fiskehamnen. Den gången var vi den i särklass minsta båten vid bryggan - möjligen med konkurrens utav en Shark 24 med ett par stockholmskillar i. Nu finns det faktiskt åtskilliga båtar som är mindre än våra 30 fot.

Hamnens hygienlokaler verkar också nytbyggda. Man får en egen kabin även för duschandet, och hela anläggningen är en modernistisk skapelse i tegel och rostfritt. Fantastiskt funktionell - och ungefär lika trivsamt som en veterinärmedicinsk anstalt! Den idiotiska idén att kräva femkronor i en automat för att få vatten i duschen har tyvärr nått även hit! Lyckligtvis får man duscha ganska länge för den femkronan, så humöret är ändå på topp, när man nytvagen stiger ut i friska luften. Fast om man tittar sig i någon av de krossäkra speglarna på väggen, så känner man inte igen sig. De buktar åt olika håll, så man blir antingen onaturligt avmagrad eller grodlikt tillplattad i sin fysionomi!

Skipper Trärilsk stöttar ringmuren vid vår rundvandring i Visby.

Efter övernattning, som störs av några galningar i två Maxi 84:or bredvid oss som börjar sjunga och skrala klockan tre på natten - och inte slutar förrän efter sex - använder vi följande dag åt att ta staden i närmare betraktelse. Visby är ju faktiskt en alldeles fantastisk stad. Vi vandrar runt och trivs och laddar upp inför seglingen till Sandön. Vi besöker också Turistbyrån, där man är synnerligen serviceinriktad. Flickan vi talar med plockar fram broschyrer och tar fram svaren på alla våra frågor. För säkerhets skull ringer hon också upp tillsynsmannen på Gotska Sandön, varvid vi får bekräftat att vi inte behöver anmäla vår ankomst, men att man gärna ser att vi antecknar oss i den bok som finns uppe vid fyrbyn. Sedermera skulle det visa sig att denna "bok" bestod av ett lösladssystem i en vanlig ringpärm, där man får fylla i båtens namn, antalet besättningsmedlemmar samt ankomst och avresedatum. Vi antecknar nu tillsynsmannens telefonnummer, om vi skulle vilja kontakta honom för att få råd om ankringsplats i då aktuella vindförhållanden.

Klockan kvart i sex tisdag morgon dyker så Claes Härfaqre, Janitas fjärde viking, upp med en tungt lastad rygsäck. Redan en timme senare gör vi loss och sätter segel. Det är fortfarande västlig vind, och vi gör snart stadigt omkring fem knop. Autopiloten "Helmer" får rycka in igen, och besättningens insatser inskränker sig till att sola och titta på Gotlands västra kust, samt någon gång justera skoten.

I höjd med Lummelunda ser vi plötsligt en båt ligga med kraftig slagsida inne vid den långgrunda stranden. Vi hör sedan på kanal 16 kommunikationen mellan den i Visby stationerade helikoptern och Tingstäde Radio. Helikoptern fly-

Fredrik manövrerar Gökungen i farlig närhet av Janitas akter. Claes och Ulf ser litet betänksamma ut.

ger i stora cirklar över oss. Det är tydligen en Maxi 77 som gått på rejält, och besättningen håller på att vada i land med sina tillhörigheter. Ingen är i direkt livsfara, men naturligtvis är det väl en tråkig avslutning på någons semestersegling - får man förmoda.

Vi fortsätter nordvärt, och till sist försvinner även Fårö i ett blåaktigt töcken låringsvis om styrbord, och vi har bara hav omkring oss. Men Gotska Sandöns låga profil dyker snart upp föröver. Till en början förefaller den täcka en alldeles för stor del av horisonten, och märkligt nog tycks ön bli mindre efter hand som vi närmar oss den. Däremot stiger den förstås i höjden, och snart ser vi Höga Land avteckna sig som ett långsträckt grustag mot öns i övrigt skogsgroa profil.

När vi har bara någon distansminut kvar vrider vinden ganska plötsligt på nord och friskar rejält. Säkert en bra bit över tio meter per sekund. Stora genuan är alldeles för mycket, men vi drar oss för segelskifte när vi nästan är framme, så vi kämpar på, vilt krängande, och får göra några slag innan vi kommer i lä under ön. Innan har vi fått uppleva en märklig sjö. Korta krabba vågor som tycks komma från alla håll samtidigt, inte mer än meterhöga men med brott och skum överallt. Påminner om någon gång när vinden blåst mot kraftig ström i Kalmarsund, fast mer oregelbundet. Kanske är det en sydlig ström som "går ihop" söder om ön, och i kombination med det ringa vattendjupet åstadkommer fenomenet. Gökungen har uppenbara problem akter om oss och lovar upp okontrollerat, ett par gånger så häftigt att de ofrivilligt går över stag. Vi avundas dem inte deras låga fribord och brist på sittbrunn. De har ju bara en liten "låda" på var sida att sätta fötterna i.

Janita och Gökungen för ankar utanför Höga Land, Gotska Sandön den 26 juli 1995.

Gökungen och Janita mot en öppen horisont. Fredrik filmar och Ulf tar på sig skorna efter att barfota ha vadat iland från gummibåten.

Klockan 19.00 ankrar vi upp under Höga Land, inte så långt ifrån S:t Annae udde. Längre österut, mot Vinbukten kan vi med kikarens hjälp räkna till uppemot ett tiotal uppkarade båtar. Att uppsöka "ordinarie" ankarplats uppe vid Bred-sandsudde är förstås otänkbart i den nu nordnordvästliga vinden, som dock efter hand mojar väsentligt.

När vi ankrat upp får Gökungen hänga i vår akter. Vårt rejåla Danforthankare med kätting håller sannolikt båda båtarna bättre än hans lilla leksaksplätt skulle hålla den båten ensam. Dessutom kommer vi ju på detta sätt inom "prat-avstånd" och kan kommunicera utan de "walkie-talkies", med vars hjälp vi under seglingen haft regelbunden kontakt.

De båda mobiltelefoner, som finns en på vardera båten, visar sig inte alls gå här ute. De slutade fungera en bit norr om Fårö. Därför blir det via Janitas VHF-radio vi meddelar hem att vi är framme och att allt är väl. Särskilt angelägen om att få fram meddelandet är Klädblöte, som lämnat sin kvinna med tämligen nyfött gossebarn hemma i de djupa skogarna

Vi blåser nu upp den lilla gummijolle som Ulf Blotglade haft med sig. Jag lånar den och paddlar iväg de kanske två hundra meterna till land. Tydligt får man någon form av rubbad avståndsbedömning efter segling med öppna horisonter. När vi ankrade upp tyckte vi att vi gick så nära vi bara vågade, men när jag nu rör iland tycks mig sträckan in till stranden förfärligt lång. Men i alla fall kommer jag i land - och kan därmed under alla omständigheter fullkomligt sanningsenligt påstå att jag varit på Gotska Sandön. Jag undersöker nästan vördnadsfullt strandstenarna och en del ilandflutet vrakgods - och jag tänker åter på Albert Engströms ord, när han **"begick ön som ett sakrament..."**. Onekligen en litet speciell upplevelse - särskilt kanske för en "skipper" från Höglandet. Jag är nästan förvånad över att stenarna bara är vanliga stenar. Just här är de flesta också ganska tråkigt grävita. Mjukt slipade av havet förstås, men inte så särdeles vackra eller ovanliga.

Jag återvänder sedan förstås till Janita, där vi i sittbrunnen äter en sen middag. Eget bord med havsutsikt, obruten horisont på ena sidan och Gotska Sandön som fond på andra sidan... Det är inte fy skam! Vi sitter ganska länge uppe i skymningsljuset och njuter av insikten att vi faktiskt befinner oss vid denna fantastiska ö - och att vi tagit oss dit på egen köl. Vi ser med förväntan fram mot nästa dags kollektiva landstigning och undersökning av ön...

Följande dag, onsdag, färjar vi i land båda besättningarna - vilket innebär fem turer till land. Jollen klarar inte mer än två

personer. Kameror och videokameror förpackas vattentätt för överfarten. Sedermera skall det visa sig, att Brådgarges videokamera transporterades i land påslagen. Fem minuters inspelat mörker med avlägset mumlande röster innan det blir några våldsamt skakiga bilder vid upppackningen i land!!

Nu visar sig vår eminenta planeringsförmåga. Vi har gjort matsäck för att inte behöva upprepa denna omständliga färjning för att äta lunch. Tanken är att endast något utforska de närmaste delarna av ön före maten, kanske bort till Gamla Gården. Väl i land kommer vi emellertid på att vi nog ändå skall gå upp till fyrbyn och anmäla vår ankomst - samt hämta brev, som vi hoppas ha där. Vi travar alltså iväg - lämnande provianten på stranden under den uppochnervända jollen!

Det är omkring åtta km att gå! Vi stannar och tittar på "Gottbergs fängelse", "Skogsarbetarbaracken" och Madam Söderlunds nu renoverade stuga vid Gamla Gården (som från början kallades "Nybygget"), och vi njuter av den här så yppiga grönskan, vilken markant bryter av mot den annorlunda, men i längden ganska enahanda tallskogen.

Besättningarna tar en paus under "fästevandringen" genom Gotska Sandöns trolska tallskog. Claes hade färgfilm i kameran.

Uppe i norra ändan av ön träffar vi först på det lilla kapellet, där vi går in och skriver våra namn i gästboken. Det skall enligt ett anslag bli kvällsandakt klockan 21.00, men så länge har vi inte tänkt stanna. I stället fortsätter vi alltså till fyrbyn, där vi dels antecknar våra namn i det lilla museets gästbok och skriver upp namnen på våra båtar och besättningar i den pärm som finns i tillsynsmannens stuga. Där har jag också det stora nöjet att hämta post till S/Y JANITA. Den har just anlänt

Claes vid det lilla kapellet i närheten av "fyrbyn"

med dagens postsäck och består av ett brunt kuvert med vecans personalblad från jobbet. Inte särskilt spännande, eftersom jag själv skrivit det mesta - men onekligen en speciell upplevelse att hämta post här ute, och att här vid lunchtid onsdag läsa ett blad som utgivits i Eksjö på måndag samma vecka!

Vi beslutar att inte gå samma väg genom skogen tillbaka, och vi vandrar alltså i stället längs den östra stranden söderöver. Ut till havet kommer vi via en smal gjuten cementbana, som mot slutet bitvis är täckt av sand. När vi når havet öppnar sig en nästan ändlös "plaja", som skulle kunna vara hämtad ur vilken turistbroschyr som helst - från Medelhavet eller Västindien. Precis den välkända turkosblå färgen närmast land, och djupblått längre ut på djupare vatten! Och hela tiden dyningar som bryter mot land med det typiska fräsande ljudet! Hårfagre blir så betagen att han måste ta ett dopp i det våta, innan vi fortsätter.

Vi går i det tunga strandgruset nästan fram till Säludden, där vi i kikaren kan se att en hel hög sälar ligger och solar på stenarna ute i vattnet. Vid "Tomtebo", den lilla stuga Albert Engström bodde i under sina somrar på ön, viker vi av inåt land och följer sedan den obetydliga vägen tvärs över ön mot Gamla Gården igen. Vägen består i själva verket endast av två knappt synliga hjulspår, och den höga och kraftiga ljungen växer ohejdat däremellan. Den trasslar ideligen in sig i våra skosnören och "knyter upp" skorna för oss.

Efter hand börjar vätskebristen, liksom även hungern, bli en aning besvärande. Vi förbannar vår dumhet att lämna matsäcken vid båten! När vi efter en, som vi tycker, nästan ändlös vandring äntligen har passerat Gamla Gården och är framme vid den lilla stugan på S:t Annae udde, är vi inte sena att använda pumpen där för att få upp litet friskt vatten. Tyvärr kärvar den efter en stund och är omöjlig att rubba. Utan att ha kunnat släcka törsten ordentligt kämpar vi vidare längs stranden.

Tvärilsk kämpar med pumpen - som kärvar ihop fullständigt, innan vi hunnit dricka oss otörstiga...

Lyckligtvis finns matsäcken kvar, när vi till sist äntligen är framme. Den vid det här laget ganska varma saften försvinner snart i våra uttorkade strupar! Vi får sätta oss ner och pusta ut en stund, innan vi kan börja överskeppningen till våra skutor, som dessbättre också ligger kvar där ute. Vi konstaterar, att klockan är 17.00 - och att vi varit på vandring sedan exakt klockan 10.00 på förmiddagen! Inte att undra på att vi är en smula slaka. En "fastemarsch" på hela sju timmar - utan ens en vätskekontroll på vägen... Någon i besättningen antyder att denna resa har en viss karaktär av överlevnadskurs!

Vi lämnar Gotska Sandön och Höga land för denna gång...

Den middag Blotglade sedan åstadkommer ombord smakar alldeles osannolikt gott. Hungern är som bekant bästa kryddan - och nu var maten sannerligen "välkryddad"!

Under den kommande natten vänder vinden på syd. Blotglade har vaknat av gungandet och väcker mig. Janita rör sig ganska ordentligt i sjön, och det känns en smula hotfullt att ha hela havet på sig från en obruten horisont. Hur många gånger har man inte fått ankra om vid vindkantringar med betydligt mindre fritt vatten i lovart än detta (även om man lärt sig med åren)! Emellertid är vinden trots allt inte särskilt kraftig. Vi lägger oss igen, men jag ligger och halvslumrar och är uppe ett par gånger för att kolla att vi inte draggar. Mot morgonen mojar det något och vrider mer på väst.

Klockan nio torsdag morgon lättar vi ankar och sätter kursen mot Kappelhamnsviken på norra Gotland. Vi hade först tänkt gå till Lauterhorn på Fårö, men en titt i det lilla häftet "Gotländska Hamnar" som vi fick av flickan på Visby Turistbyrå ger vid handen att man där inte ens bjuder på duschmöjligheter. Sådana finns däremot i lilla Bläse, på Kappelhamnsvikens östra sida. Dit styr vi således. Även om vi badat i det inte helt avskräckande vattnet vid Sandön (17 grader), så lockar en varmvattendusck.

Strax före halv åtta på kvällen lägger vi till i en liten trång hamnbassäng vid det gamla nedlagda kalkbruket i Bläse. Lokalen där duschen är belägen påminner om en gammal tvättstuga med cementgolv, där man ställt in en duschkabin. Nyckeln till lokalen får man ta ner från hänggränsen över dörren, och de fem kronor duschen kostar lägger man i en duralexkaffekopp på en bänk där inne! En befriande känsla att stöta på detta förtroende för människors ärlighet!

En tvättmaskin finns där inne också, men den avstår vi från att använda. Något roligt skall vi (våra fruar) väl ha, när vi kommer hem!

Följande dags ungefär 75 M blir en ganska dryg historia i en från början mycket svag vind. Vi startar redan klockan sju på morgonen, men först framåt tvåtiden på dagen får vi rejäl vind, som då är sydlig. Tidigare har vi knappt släpat oss fram med spinnaker i en mycket svag nordlig bris.

Först en halv timme in på det nya dygnet, lördag klockan 00.30, kan vi förtöja vid bryggan på Notholmen. Gökungen är inne någon halvtimme före oss. Från Västerbådan har vi gått för motor in, i ett ganska kompakt mörker.

Halv två på natten äter vi en något försenad middag, efter nära tjugo timmars segling. Efteråt somnar vi ovaggade!

Lördag förmiddag är vi hemma i Eksjö - till hustru Evas stora förvåning. Det kommer nog att ta en eller annan dag - att dels vänja sig vid landbacken, och dels smälta alla intrycken från den gångna veckan på sjön! (*Ursprungligen skrivet den 11 augusti 1995*). **Sen Erik Nordin**